

11. szám.

ISKOLAI LAP,

protestans növelészeti közlöny.

Szeged, 1861. június 20.

Felelős szerkesztő:
Szeberényi Lajos.
(Lakása: Életház utca, 55-dik szám.)
Főmunkatárs: **Vince Sándor.**

Megjelen:
Minden hónap 10., 20. és 30-dikán.
Előfizetési díja:
Egész évre 2 forint, félévre 1 for.

Az „Iskolai lap“

második, július—decemberi, félelvi folyamára ezennel előfizetést nyitunk, figyelmeztetvén különösen félelves előfizetőinket, hogy megrendöléseiket megújítani siessenek.

Még első félelvi teljes számú példányok is kaphatók.

Előfizetési díj: egy évre 2 for. félévre 1 for. o. b.

Az Iskolai lap szerkesztő- és kiadó-hivatala.

Általános terv,

mikép véli a békési ág. h. ev. esperességi választmány a néptanító-képezdét összekapcsolhatónak a szarvasi nagy-gymnasiummal.

Előbb mintsem megbiztatásunkhoz képest arról érteköznénk, mikép legyen a néptanító-képezde Szarvason fölállítandó, meg nem állhatjuk abbeli egyéni véleményünket kimondani, miszerint mi minden magában álló, más tanintézetektől külön választott tanító-képezdét beteges intézménynek tartunk, a mennyiben azon bizonytalanságból látszik származottnak, mely szerint annak létrehozói nem tudtak magokkal tisztára jöni az iránt, idomítás (Dressur) vagy növelés (Erziehung) legyen-e a tanító-képezdének vezérelve (leitendes Prinzip).

A tapasztalás mutatja, hogy lehet a növendéket mindenemű ismeretekkel ellátni, mindenféle gyakorlottságokra idomítani, a nélkül, hogy a művelődés azon fokára jutna föl, mely az embernek, mint szabad lénynek rendeltetése. Tudjuk, miszerint a más tanintézetektől különvált hazai képezdéinkből kikerült néptanítókról áll az, hogy „képezve vannak,“ de a

mennyiben minden ily képeztetésök jobbadán csak bizonyos előszabott tudományok megtanulásából, és oly gyakorlottságok tudásából áll, melyek nélkül a néptanító el nem lehet, az ily egyének növeltetése mindig bizonyos gépiességet fog elárulni. Pedig, ha valakinek, akkor a tanítónak nem szabad megelekedni, a tudomány tárgyainak pusztá tudásával, hanem mind annak, a mit tanít, alapos ismeretével kell bírnia, mit csak úgy érhet el, ha önállólag átgondolja, tanulmányozza és bensőleg sajátjává teszi tárgyát.

Vannak emberek, kik ezt csak a szakbeli tudósok föladatainak tartják, és épen szeretik, ha a néptanítóban minden magasbra törekvő vágy már előre el van ölte, hogy annyival vakabb eszköz gyanánt szolgáljon kezükben. Az ilyenek minden áron végkép elkülönítendőnek tartják a tanító-képezdét a gymnasiumoktól. Azonban a ki csak valaha komolyan foglalkozott életében a növelés szent ügyével, igen jól fogja tudni azt, hogy ha nem tüzetik a legmagosabb cél a néptanító-képeztetésében, (habár mindenkor el nem éretik is az) leg hamarabb előáll a visszafelé sülyedés hivatásában, vagy a bérencé aljasodás, vagy ha ezek egyike sem, legalább lelketlen géppé válás hivatalos teendőiben.

Ha minden ember rendöltetését abba helyezzük, tökéletesség után, hasonlatosság után Istennel, erény és boldogság után, — vagy keresztyén vallás szempontjából, szeretet után Isten és felebarát iránt, az egyetemes mivelttség szempontjából, öntevékenység után az igazság, erény és szeretet szolgálatában kell törekednie: azzal ki van mondva az is, hogy az ember minden cselekvésének kiindulási pontját önmagának kell fölkeresnie, ki van mondva a növelés terén is az igazság és szabadság, az önálló és szabad elhatározás alapelve, vagy Krisztus urunk szavaival élve: „Megismeritek az igazságot, és az igazság szabadossokká téssen titeket.“ Ján. 8, 32.

Könnyen megfogható, hogy ily alapelvből való kiindulás nélkül az a cél, mely minden növelendő embernek kitüzendő, nem érhető el ott, hol inkább idomittatik, mint növeltetik a növendék.

Soha sem tudtunk ennél fogva megbarátkozni azon elvvel, hogy gymnasiumunk 4-dik osztályából (itt mindegy, akár a zay-ugróci rendszert, akár az osztrák kormány Entwurfját vegyük) kikerülve, a növendék már képes legyen magának életpályát választani. És föltéve, hogy bir már némi önállósággal s tanítói pályára határozván el magát, végkép odahagyja a gymnasiumot; ki áll jót érette, hogy azután a nép-

tanító-képezdében egészen más, a gymnasiumtól ktlönvált téren találva magát — épen azon életkorban, hol mind a test, mind a lélek legjobb fejlődési processusában van — meg nem bánja oly jókor kinyilatkoztatott szándékát, és csak tetemes idő veszteségével kénytelen fölvenni tudományos haladásának fonalát ott, a hol elhagyta?

Azért véleményünk szerint, ha egészséges és nem beteges intézetet akarunk állítani, ha egyházaink szükségén gyökeresen akarunk segíteni, és nemcsak tapasztal által palliatív betakarást nyújtani hiveinknek, ha végre meg akarunk felelni a növelés igényelte szabad fejlődésnek: nekünk a tanító-képezdét nem szabad tökéletesen elválasztanunk a már önálló gymnasiumunktól, hanem úgy kell a képezdét a gymnasiumba belé oltani, mint egy oltványos ágat ugyanazon alaptörzsre, melyből a tudományos életnek egyéb pályái is, mint ugyan annyi külön ágak fakadnak.

A gymnasiumok belrendezése ezen kérdésre nézve egészen közönyös, miután tudjuk, hogy azoknak célja: „a növendékeket általában mind alakilag, mind tartalmilag a magasabb tudományos képzettségre előkészíteni, a növendékek szellemi fogékonyságát ébreszteni s kifejteni, különösen pedig humanisztikus műveltetés által azoknak jellemét, szivét alakítani, szilárdítani.“*) Kérdjük, vajjon mind ezen kellekek nem kívántatnak-e meg azon növendékekre nézve is, kik idő folytán a néptanítóságot fogják életök pályájaként választani?

A ki csak elfogulatlanul gondolkozott a növelés céljáról és rendeltetéséről, nem lehet, hogy a jövődöbéli néptanítóban is nem kívánná meg az alaki műveltséget, mely épen a lélek gimnasztikája által, a mint azt csak a jól szervezett gymnasium nyújtja, éretik el. Minden a tanító-képezdének aláállított egyéb intézetek, melyek némiképen híd gyanánt szolgálnak a népiskolából a tulajdonképeni néptanító-képezdébe, (u. m. az úgynevezett előkészítő osztályok) csak gyenge hézagpótlók, melyek a mellett, hogy mint külön álló intézetek tetemesebb költséget is vesznek igénybe, soha sem érik el a növendékekkel azt a célt, melyet a jól szervezett gymnasium. De még azon felül káros befolyásuk is, a mennyiben már a tanuló első ifjúkorában oly kasztszellem és válaszfalak fölállítását hozzák létre, melyeknek lerontását korunk szelleme egyik legkomolyabb föladatának fölismerte.

*) Az ágostai hitvallásu tanárok tanácskozmánya által tett iskolai szervezési javaslatok. Pest. 1861. 4. lap.

Noha a humanisztikus műveltetés, melyet a gymnasium nyújt, egyik főeszközének a klasszikus régi nyelveket ismerjük el: még sem lehetünk minden réginek oly vak imádói, hogy el ne ismernők; miszerint az élő nyelvek és a jelenkor követelte reáltudományok is nem szolgálhatnának — főképp a hol az alap a klasszikus nyelvek által már megvetve van — eszközül arra, a növendéket mind alakilag, mind tartalmilag kiképezni.

Azért nemcsak céltévezetésnek nem, sőt nagyon üdvösnek tartjuk, ha a gymnasiumbeli növendékek, (köztük a jövődöbeli néptanítók is) míg azon kor be nem áll, hogy az élet külön pályáira kell a növelésnek széteszólnia, mentül tovább együttes nevelésben részesítettnek, és mindnyájan egyiránt mentül biztosabb és mentül szélesebb alapra fektetik műveltetésüket. Ezen nézetből önkényt foly, hogy a jövődöbeli néptanító-képzendék is nem hamarább, mint a hogy az életkor különben is magával hozza, határozza el magát élete pályájára. Ez pedig régibb gymnasialis szervezetünk szerint akkor történt, midőn az akkori gymnasiumi tanuló a retorika-poetikából a logikába, a philosophiai osztályba lépett. Valamint más pályára, úgy a néptanítóira is úgy hiszszük azon korban már kell a tanulónak birni annyi érettséggel, hogy elhatározza magát, miféle pályát kellend választania. Véleményünk tehát oda megy ki, hogy a jövődöbeli néptanító is egész addig, míg azon érettséget nem érte el gondolkozásában, együtt növeltessék a jövődöbeli theologus, tanár, törvénytudó és orvossal.

A mennyiben azonban részint a társadalmi élet viszonyai, részint az egyén szellemi tehetsége s benső hivatása, részint anyagi állapota hatnak tényezők gyanánt az életpályák választásában: természetes következménynek fog föltünni, hogy oly életpálya, mely szerényebb állást foglal a társadalmi életben, rövidebb uton és csekélyebb anyagi megeröltetés által is legyen elérhető. Azért noha szükségesnek látjuk, hogy a néptanító szellemi kiképeztetésében ugyanazon alapon álljon, mint egyéb tudományos életpályák emberei, mégis míg ezekre nézve a gymnasiumon felül kezdődik azon tanfolyam (cursus), mely egyenesen szakja felé vezesse, szükségesnek látjuk, hogy a jövődöbeli tanító, mihelyt számot vetett magával, „quid veleant humeri“ már magában a gymnasiumban kezdhesse meg szakai pályáját.

Ezen elv vezérelte a választmányt, midőn azt végzé, hogy a képezde növendékei, a gymnasium jelenlegi szervezete szerint ismeretes 7. és 8-dik osztályában fölmentetvén a

görög és latin nyelvek tanulásától (a szarvasi 18⁵⁹/₆₀. tudósítvány szerint hetenkint kilenc vagy tíz óra) a jövődöbéli hivatalukhoz megkivántató elméleti tudományokban vegyenek oktatást, a többi bölcsészeti tanok kötelező hallgatása mellett.

E szerint két év elméleti pálya már a gymnasium két legfelső osztályán végeztetvén el, szükségesnek vélünk még egy harmadik évet hozzácsatolandónak, melyben az elmélethez már gyakorlat is járulna. És így ki volna mondva az elv: A tanító-képezde a gymnasiummal szerves összefüggésben áll, mégis külön, de mindenkor az iskolai tanácstól függő igazgatóság alatt, magában álló egész képez, három éves tanfolyamban.

A népnövelés kellékei legtermészetszerűbben fognak bennünket azon igényekhez vezetni, melyeket egyházunk azon egyének iránt képez, kikre protestans néplünk gyermekei növelését bizni kívánjuk.

Ha elismerjük, hogy a reformatio és a protestanstismus mind külföldön, mind belföldön hatalmas emeltyűje volt a tudományok ujjaszületésének, (restauratio literarum) és az iskolákat, még a gymnasiumokat is, az egyház leányainak, oltványos kertjeinek szeretjük tekinteni: nem tagadható, hogy az egyháznak a népiskolára kell annyi befolyással maradnia, hogy azon munka, melyet a gyermek kereszttelésével megkezdett, az ifjuság (vallásos) kiképeztetésével összhangzatban tartassék.

A protestans egyháznak összeköttetése az iskolával főképen azon alapszik, hogy a keresztyén vallás az üdvözítő szerint, minden emberi viszonyokra befolyással bír, az igazság által szabaddá tesz, az emberben minden nemes erőt fejleszt, s mindennek a mi rossz, vagy az igazsággal ellenkezik, határozott ellensége. E szerint azt is mondhatnók, hogy a keresztyén vallás a maga tökélyében a legigazabb és legmagasabb mivelttség, mert benső lényegében miveli az embert.

Ha azonban mégis annyi különbség szembetünő egyház és iskola közt, hogy az egyház főképen a vallás és eleven hitelét, az iskola meg a mivelttség, szív és lélek egyaránti kiképeztetésnek tényezője, épen a mennyiben maga a keresztyén vallás, főkép pedig a protestans egyház a gyakorlati élettől nem válik külön, hanem minden életviszonyokat szentesít, és a mivelttség s tudomány minden elemeit fölkarolja: a legszorosabb barátságban kell állnia egymással az iskolának az egyházzal.

Ezen elvből látszanak kiindulni némely erdélyország tanintézetek, melyek a néptanító-képezdét a theologiával hozzák

kapcsolatba. Mit mi azonban azért nem tartunk célszerűnek, minthogy mégis sok tanulni valója van a theologusnak, mit a tanító legkisebb esorba nélkül bátran mellőzhet. Azon fölül pedig, ha érzi magában, miszerint ugyanannyi időt és költséget fordított céljának elérésére, csak elérni nem bírta, örökké elégedetlen lesz szerény, mégis az emberiség üdvére nézve kiszámíthatlan nagy horderejű állásában.

A soproni és nyiregyházi képezdek tanterveit, melyekre az ágostai hitv. tanári tanácskozmány által tett iskolaszervezési javaslatokban hivatkozás történik, nem bírjuk, mit sajnálattal jelentünk, miután mégis némi tájékozásul szolgálhattak volna. Egyébiránt tudtunk rólok annyit, hogy azok az illető gymnasiumoktól egészen külön vált intézetek, mit főnebb előadott indokainknál fogva helyben hagyni nem tudunk.

Az eddigiekből annyi világos, hogy néptanító-képezdekre nézve szükségesnek tartjuk, hogy legyen vallásos és egyházas színezetű. E téren tűnik szembe a néptanítói hivatalnak rokonsága a lelkészivel, a mennyiben protestans keresztyén nép mívelésének, ifjusága növelésének alapját szintén nem teheti egyéb, mint azon alapkönyv, a szent irás, melyből már népiskolai növendékeinek is, a prot. keresztyén ifjuságnak gondolkozni, érezni és akarni kell tanulni, kíséretében vele a kátének és énekeskönyvnek. Épen ez oknál fogva néptanító-képezdek, noha szerves összefüggésben állana a gymnasiummal, mégis igényelne egy külön igazgató-tanárt, ki mind elméletből, mind gyakorlatból ismervén egyházaink szükségait, a vallási és bölcsészeti tárgyakban vezetné, tanítaná és növelné a képezde növendékeit.

Minthogy azonban népünk vallásos életének lényeges részét teszi az egyházi éneklés, szükséges volna egy másik egyén, ki mindenekben, melyek az egyházi énekek és zenéhez tartoznak, oktatóná a képezde növendékeit. Erre nézve nem elég az egyházi énekeskönyv különféle dallamait tanítani, de szükséges hogy a növendékek mind az éneklésben, mind a hegedűn, mind az orgonán nyerjenek oktatást. Az éneklésben megkivántató mind az unisono, mind a karéneklés tanulása. A hegedűn főképp azért, hogy falusi iskolában kellő gyakorlottság mellett sokkal biztosabban tanítható be az éneklés. Az orgonajátékra nézve pedig elkerülhetlen az intervallok és akkordok tana, és ismerete a zenészeti rhythmusnak. Erre nézve annyit bátran merünk állítani, hogy oly népes és a haladás eszméjét oly melegen fölkaroló egyház, mint a szarvasi, néptanítói választásában mindig fog arra tekintettel lehetni, hogy azok közt egy-két a zenében annyira

jártas egyén legyen, ki rendes foglalkozása mellett illendő díjért mind elméletben, mind gyakorlatban képes leendő a képezde zenészet részének oktatását magára vállalni.

A mi még ezen kívül nem nélkülözhető volna, (két) elemi (egy magyar újonnan állítása, egy meglévő tót elemi iskola kijelölése) minta-iskola fölállítása, melyet a szarvasi egyháztól, napról napra úgy is jobban érezvén egy magyar elemi iskola szükségét, méltán várhatunk, hogy abban a képezde igazgatója a növendékeket szent hivatásuk gyakorlati részére vezethesse.

Föltevéen tehát, hogy magyar, tót és német nyelven, földrajz és történelemben, számtan, mértan és természettanban a gymnasiumi ifjúsággal együtt nyernének a képezde növendékei oktatást, a néptanító-képezde igazgató-tanárát illetné a vallást, növelést, (paedagogica) tanítást (didactica) és módszertant (methodica) tanítani. Más föladata volna, gondoskodni arról, hogy a zenészetben nyerjék a növendékek a szükséges oktatást; végre fölügyelve vezetné a magyar elemi mintaiskola tanítását. A kertészet és gyümölcsfa tenyésztését pedig a szarvasi néptanítók közül valamelyik vezethetné szerda és szombat délutáni órákban.

A növendékek könnyebb ellátására nézve részint az által lehetne segíteni, hogy a tápintézetben javadalmasokká tétetnének, részint az által, hogy a harmadik, az úgynevezett gyakorlati tanfolyamban, mint a melyben sokkal több üres órákkal rendelkezhetnek, az igazgató magánházakhoz növelőkül ajánlhatná őket.

E szerint az esperességnek teendője egyelőre volna oly igazgató-tanárt választani a képezde számára, ki a föntnevezett tárgyakat részint külön tanfolyamoknak külön, (paedagogica, didactica, methodica) részint combinálva (vallás, bibliába bevezetés, bibliai ismeret, bibliai történetek, egyház és reformatio történelme) előadná; továbbá megválasztani néptanítói közül azon férfit, ki a zenészet tanításával volna megbizandó; végre egy magyar elemi mintaiskola fölállítása, a mellett egy helybeli tót mintaiskola is volna kijelölendő, hogy a növendékek mind a hazai, mind esperességünk igényeinek különösen megfelelő tót bibliai nyelvben is kiképezhetnék magukat jövő életpályájukra nézve.*)

Petz Gyula m. k.

mint a választmány egyik tagja.

*) E terv órákra fölosztása a jövő számban.

TÁRCA.

Belföldi tanügyi szemle.

— Nagylak. A békési ev. esperesség f. hó 12. és 13-án itt tartott közgyűlésén egy tanítói képezdének Szarvason létesítése véglegesen elhatározott. Szervezetének főbb pontjai a főnebbi értékőzésben vannak kifejtve. Meg fog pedig már a legközelebbi tanévben nyitvatni, mire a közönséget előre is figyelmeztetjük. Ugyane gyűlésből egy bizottmány küldett ki, melynek föladata, az egyházmegye számára általános tantervet késziteni, mely azonban minden iskolában a helyi viszonyokhoz lesz alkalmazandó.

Külföldi tanügyi szemle.

— Köthen. A német tanítók egyetemes gyűlése pünkösöd hetében, mint előre jelentettük, megtartatott. A tárgyalások főbb pontjait a második félévi folyamban fogjuk közölni.

— Lippe. E kis ország 108 népiskolájában 128 rendes és 48 segédtanító van alkalmazva. Ezek száma 25 év óta 50-nel szaporodott. A tanulók száma 15,600, esik tehát egy tanítóra 90, de vannak iskolák 170 gyermekkel is. A rendes tanítók jövedelme 160 és 500 tallér közt változik.

* Finnországból hat tanítót küldenek jelesebb seminariu-mokba, hogy ott magokat képezdei tanítokül képezzék. Cyg-naeus lelkészt, kinek iskolaszervezési terve elfogadtatott, a népiskolák főfelügyelőjének nevezték ki.

A „Prot. egyh. és isk. lap“ szerkesztőjének.

Ön különös kedvét találja abban, hogy ellenem mindenféle obscurus emberektől származott rágalmakat fogad el lapjába, és pedig névtelenül, úgy hogy ezekért a felelősséget magára vállalja. Am legyen tetszése szerint. Így esett nekem ismét legközelebb egy ily makrancos gyerek Orosházáról. Erre nézve kijelentem, hogy én csak józan emberekkel, nem pedig bajazzókkal, vagy hagymázos betegekkel szoktam vitatkozni. Hogy ön embere ilyen, vagy olyan, bizonyítja azon egy körülmény is, hogy engem más tetteiért akar felelőssé tenni. Ez épen olyan, mintha én az orosházi jó népet akarnám feleletre vonni, ha ott a világ valamely zugából megszökött csavargó megakadván, szemtelenül rakoncátlankodik. Már ily emberrel csakugyan nem vitatkozom a „Prot. egyh. és isk. lap“ provocatiója dacára sem, meit

Hoc scio pro certo, quoties

Vinco, seu vincor, semper ego maculor.

Szeberényi L.

Nyomatott Szegeden, Burger Zsigmondnál.